O‘zbek maqollarida ot obrazi alohida o‘rin egallaydi. Masalan, *“Ot – yigitning qanoti”* maqoli otning inson hayotidagi ahamiyatini ifodalaydi. Bu xalqning tarixan chorvachilik bilan shug‘ullanganini ko‘rsatadi. It obrazi esa turlicha ma’noda ishlatiladi: *“It hurar, karvon o‘tar”* maqoli tanqid va g‘iybatlarga e’tibor bermaslik kerakligini bildiradi [4;207-b.].

Eshak obrazi, ko‘pincha, nodonlik yoki sabr timsoli sifatida ishlatiladi: *“Eshakka atlas yopsa ham eshakligicha qoladi”,* Tuya esa chidamlilik va og‘ir mehnat ramzi hisoblanadi: *“Tuyaning dumi yerga tegmas”.*

Yovvoyi hayvonlardan bo‘ri va tulki obrazlari keng tarqalgan. Masalan, *“Bo‘rini qancha boqma, o‘rmon sari qaraydi”* maqoli inson tabiati o‘zgarmasligini anglatadi. Tulki esa ayyorlik ramzi: *“Tulkining hiylasi ko‘p.”* Ba’zi hayvon nomlari esa juda kam qo‘llanadi: itbaliq, kaltakesak, chuvalchang kabi birliklar maqollarda deyarli uchramaydi. Bu ularning xalq hayotida ramziy ahamiyati past bo‘lganini ko‘rsatadi. Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, ingliz va o‘zbek maqollarida hayvon obrazlari orqali inson xulqi tasvirlansa-da, ularning tanlanishi milliy madaniyat bilan belgilanadi. Ingliz tilida umumiy obrazlar (bird, animal) ko‘proq ishlatilsa, o‘zbek tilida aniq hayvon nomlari ustunlik qiladi. Bu esa o‘zbek xalqining tabiat va xo‘jalik faoliyati bilan yaqin aloqasini aks ettiradi.

Xulosa va takliflar. (Conclusion/Recommendations). Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zookomponentli maqollar ingliz va o‘zbek xalqlarining lingvomadaniy tajribasini aks ettiruvchi muhim paremiologik birliklardir. Hayvon obrazlari orqali insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy xulq-atvor va hayotiy tajribalar umumlashtiriladi, shuningdek, ularning ma’nosi va metaforik boyligi xalqlarning tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Masalan, ingliz maqollarida sher, qush yoki tulki kabi hayvonlar ko‘pincha jasorat, erkinlik, aql-zakovat kabi fazilatlar bilan bog‘lanadi, o‘zbek maqollarida esa qoplon, quyon yoki burgut kabi hayvonlar ko‘proq xalqning kundalik hayoti, mehnatga munosabat, ijtimoiy tajriba va axloqiy qadriyatlar bilan uzviy bog‘lanadi.

Shu bois zookomponentli maqollar orqali inson tafakkuri va obrazli fikrlashning milliy xususiyatlari aniqlanadi. Ular lingvokulturologik jihatdan til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ochib beruvchi muhim manba sifatida xizmat qiladi. Hayvon obrazlarining frazeologik ishlatilishi, metaforik boyligi va semantik qatlamlari tahlil qilinib, xalqlarning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va mentaliteti o‘rganiladi.

Shuningdek, zookomponentli maqollar qiyosiy tahlil orqali ingliz va o‘zbek xalqlari o‘rtasidagi umumiylik va farqlarni aniqlash imkonini beradi. Bu esa ikki til va madaniyat o‘rtasidagi universallik va milliylik jihatlarini ko‘rsatadi, shuningdek, til orqali ifodalangan obrazli tafakkur va madaniy qadriyatlarni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati (References):

(1). Berdiyorov H., Rasulov R. O‘zbek tilining paremiologik lug‘ati. Toshkent, “O‘qituvchi”, 1984, 6-bet.

(2). Tosheva D.A. Zoonim komponentli maqollarning lingvokulturologik xususiyatlari. Filol. fan. bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi, Toshkent, 2017, 151-bet.

(3). Абдуллаева С. Английские и узбекские фразеологические единицы с компонентом-зоонимом. “Хорижий филология”, 2019, № 4, с. 68–72.

(4). Васянина К. Пословицы о диких животных в славянских языках. Slavica Iuvenum XXI. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Slavica Iuvenum, 2020, Ostrava, 2020, с. 201–207.

(5). Кацитадзе Э.А. Метафоризация зоонимов в немецком языке. Дис. … канд. филол. наук, Тбилиси, 1985.

(6). Киприянова А.И. Функциональные особенности зооморфизмов (на материале фразеологии и паремиологии русского, английского, французского и новогреческого языков). Краснодар, 1999, 23 с.

(7). Леви-Стросс К. Структурная антропология. Москва, 1983.

(8). Миронюк Л.Ф. Семантическая типология славянских зооморфических глаголов. Днепропетровск, 1987, 80 с.

(9). Морковкин В.В., Денисов П.Н. Словарь сочетаемости слов русского языка. Москва, “Русский язык”, 1983, 688 с.

(10). Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва, “Наука”, 1978, 165 с.

Mirzaabdullayeva Mahliyoxon Xosiljon qizi (Andijon davlat Texnika instituti “Tillar va gumanitar fanlar” kafedrasi, assistant; E-mail: mirzaabdullayeva1991@mail.ru)

FE’L LEKSIKASIDA KONNOTATIV MA’NO VA UNING STRUKTURAVIY IFODASI: O‘ZBEK, RUS VA INGLIZ TILLARI QIYOSI

Annotatsiya. *Maqolada fe’l leksikasida konnotatsiya (baholovchi, emotsional-ekspressiv va uslubiy qatlamlar) o‘zbek, rus va ingliz tillari materialida qiyosiy tahlil qilinadi. Sodda, yasama va qo‘shma fe’llar misolida konnotativ farqlar “neytral – rasmiy/eufemistik – so‘zlashuv/sleng” shkalasida tasniflanadi. Nati-*

jalar o‘zbek tilida affiksatsiya va yordamchi fe’lli analitik birliklar, rus tilida prefiksatsiya va stilistik sinonimiya, ingliz tilida esa phrasal/light-verb konstruksiyalari registrni belgilashda yetakchi ekanini ko‘rsatadi [1], [2], [4].

***Kalit so‘zlar**: konnotatsiya, fe’l, registr, sodda fe’l, yasama fe’l, qo‘shma fe’l, qiyosiy tahlil.*

КОННОТАТИВНОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ГЛАГОЛЬНОЙ ЛЕКСИКЕ И ЕГО СТРУКТУРНАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ: СОПОСТАВЛЕНИЕ УЗБЕКСКОГО, РУССКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ

***Аннотация.** Статья рассматривает коннотацию глаголов в узбекском, русском и английском языках на материале простых, производных и составных глагольных единиц. Показано, что коннотативные различия в трёх языках организуются по шкале «нейтральное – официально-эвфемистическое – разговорное/сленг», однако ресурсы различны: узбекский чаще использует аналитические комплексы с вспомогательными глаголами, русский – приставки и стилистически маркированные синонимы, английский – phrasal verbs и light-verb сочетания [1], [6], [8].*

***Ключевые слова:** коннотация, глагол, регистр, простые глаголы, производные глаголы, составные глаголы, сопоставительный анализ.*

CONNOTATIVE MEANING IN THE VERB LEXICON AND ITS STRUCTURAL REPRESENTATION: A COMPARISON OF UZBEK, RUSSIAN AND ENGLISH

***Annotation.** This paper compares connotation in Uzbek, Russian and English verb lexicon, focusing on simple, derived and compound verbs. It shows that connotative contrasts typically follow a "neutral–formal/euphemistic–colloquial/slang" cline, but the dominant mechanisms differ: Uzbek relies on derivation and auxiliary-based analytic complexes, Russian on prefixation and stylistic synonymy, and English on phrasal/light-verb constructions [1], [4], [6].*

***Keywords**: connotation, verb lexicon, register, simple verbs, derived verbs, compound verbs, contrastive analysis.*

Kirish (Introduction). Fe’l leksikasida konnotativ ma’no masalasi zamonaviy qiyosiy tilshunoslikning eng murakkab va qiziqarli yo‘nalishlaridan biridir. Konnotatsiya – bu so‘zning asosiy (denotativ) ma’nosiga qo‘shimcha ravishda qo‘shiladigan emotsional, ekspressiv, baholovchi va stilistik bo‘yoqlar majmuyidir. O‘zbek, rus va ingliz tillari misolida fe’llarning konnotativ strukturasini tahlil qilish har bir xalqning dunyoqarashi va lisoniy tafakkuridagi o‘ziga xosliklarni ochib beradi.

Fe’l ma’nosining konnotativ qismi odatda quyidagi to‘rtta komponentdan tashkil topadi:

1. Emotsional component. So‘zlovchining subyektiv his-tuyg‘ularini (xursandchilik, nafrat, g‘azab) ifodalaydi.
2. Baholovchi (aksilogik) component. Harakatni ijobiy yoki salbiy (yaxshi/yomon) deb baholaydi.
3. Ekspressiv component. Harakatning jadallik darajasini (kuchli/kuchsiz) ko‘rsatadi.
4. Stilistik component. So‘zning qaysi nutqiy vaziyatga (rasmiy, so‘zlashuv, she’riy) tegishli ekanligini belgilaydi.

Fe’l leksikasidagi konnotatsiya bu shunchaki “ma’no ustiga qo‘shimcha” emas, balki tilning milliy-madaniy kodini tashuvchi elementdir. O‘zbek tilida bu asosan sintetik (ichki qo‘shimchalar), rus tilida prefiksik-suffiksal, ingliz tilida esa analitik va leksik usullar bilan strukturaviy shakllanadi. Fe’l konnotatsiyasi shunchaki lingvistik hodisa emas, balki muayyan xalqning dunyoni anglash modelidir. O‘zbek tilida andisha va hurmat kategoriyalari fe’llarning konnotativ tarkibiga kuchli ta’sir qiladi (masalan, *“tashrif buyurmoq”* vs *“kelmoq”*). Rus tilida esa harakatning tugallanganligi va natijadorligi ko‘pincha subyektiv baho bilan qorishib ketadi. Ingliz tilida konnotatsiya ko‘proq ijtimoiy status va pragmatik vaziyatga bog‘liq bo‘lib, so‘zlovchining madaniy qatlamini belgilab beradi.

Denotatsiya harakatning “nima bo‘ldi?” mazmunini bildirsa, konnotatsiya “qanday baholandi, qaysi registrda aytildi, qanday munosabat ifodalandi?” qatlamini anglatadi [1]. Fe’llarda bu farq keskin: ayni voqea rasmiylashtirilishi (mitigatsiya), kuchaytirilishi yoki kinoyaviy tus olishi fe’l tanloviga bog‘liq. Masalan, o‘zbek tilida o‘lmoq neytral, vafot etmoq rasmiy-eufemistik; rus tilida умереть neytral, скончаться rasmiy; ingliz tilida die neytral, pass away eufemistik, kick the bucket esa slang/hazil birlik sifatida baholanadi [2], [6]. Maqolaning maqsadi o‘zbek, rus va ingliz tillarida sodda, yasama va qo‘shma fe’llarda konnotatsiya qanday vositalar orqali yuzaga kelishini qiyosiy ko‘rsatish va tarjima hamda til o‘qitish uchun tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot savollari: (1) uch tilda konnotativ farqlar qaysi sinonimik qatorlarda barqarorroq? (2) so‘z yasalishi (affiks/prefiks) konnotatsiyani qanday kuchaytiradi? (3) ko‘p so‘zli fe’l konstruksiyalari registrni qanday “sozlaydi”?

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Konnotatsiya leksik semantikada “asosiy ma’noga qo‘shimcha” baholovchi/assotsiativ komponentlar sifatida talqin qilinadi [1], [15]. Pragmalingvistika bu komponentlar nutqda odatiylashgan fon ma’nosi sifatida ishlashini ko‘rsatadi [14]. Kor-

pus yondashuvlarida esa semantik prosodiya g‘oyasi (so‘zning tipik kollokatsion muhitidan kelib chiqadigan ijobiy/salbiy “halo”) muhim o‘rin tutadi [3], [4], [5].

Eufemizm/disfemizm tadqiqotlari konnotatsiyaning ijtimoiy-axloqiy o‘lchamini ochib beradi: tabu ma’nolar yumshatiladi yoki keskinlashtiriladi [2]. Fe’l tizimida konnotatsiya ko‘pincha so‘z yasalishi va analitiklik bilan bog‘lanadi: rus tilida prefiksatsiya va stilistik sinonimiya [8], [9], o‘zbek tilida esa yordamchi fe’lga tayangan analitik konstruksiyalar hamda affiksatsiya pragmatik ma’nolarni farqlashga xizmat qiladi [11], [12], [13].

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Tadqiqot qiyosiy-sifat (qualitative) dizaynda olib borildi. Material sifatida izohli lug‘atlar, ma’lumotnoma grammatikalar va stilistik qo‘llanmalardagi tipik misollar tanlandi [6], [9], [10], [11]. Fe’llar uch turga ajratildi: sodda, yasama va qo‘shma (analitik, light-verb, phrasal-verb). Tahlilda komponent tahlili va kontekstual-parafraz qo‘llanib, har bir birlik registr (rasmiy/neytral/so‘zlashuv/slang) bo‘yicha belgilandi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). 1) sodda fe’llar. Sodda fe’llar ko‘pincha neytral bazani beradi, biroq sinonimik qator ichida registr o‘zgarishi keskin bo‘lishi mumkin. DEATH freymida uch tilda ham rasmiy-eufemistik va slang/hazil variantlar mavjud. SPEECH freymida ham shunday: say/declare/blurt; сказать/заявить/ляпнуть; aytmoq/bayon etmoq/gapirib tashlamoq kabi qatorlar nutq egasining munosabatini ko‘rsatadi [2], [15].

1-jadval

“O‘lim/Death” freymi bo‘yicha konnotativ variantlar (o‘zbek–rus–ingliz qiyosi)

Registr	O‘zbek tili	Rus tili	Ingliz tili
Rasmiy/eufemistik	vafot etmoq; olamdan o‘tmoq	скончаться; уйти из жизни	pass away; depart this life
Neytral	o‘lmoq	умереть	die
So‘zlashuv	ketib qolmoq; o‘lib ketmoq	помереть	be gone (informal)
Slang/hazil	xalq og‘zaki iboralar	сыграть в ящик	kick the bucket

2-jadval

Uchtillik qiyosda konnotatsiyani kuchaytiruvchi asosiy vositalar

Til	Vosita	Misol	Konnotativ effekt
O‘zbek	Affiksatsiya	yomonlashmoq / yaxshilanmoq	baholash yo‘nalishi
O‘zbek	Yordamchi fe’l	vafot etmoq	eufemizm/mitigatsiya
Rus	Prefiksatsiya	закричать; разораться	intensivlik/ekspressivlik
Ingliz	Phrasal/light verb	pass away; kick the bucket	tabu avoidance/slang

4) Tarjima xavflari. Denotatsiya mos kelgan taqdirda ham, konnotativ profil mos kelmasa, tarjima dag‘allashishi yoki ortiqcha yumshashi mumkin. Shuning uchun muqobil birlik tanlashda “denotatsiya + registr + baho” uchligi birgalikda tekshirilishi tavsiya etiladi [2], [6].

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Xulosa qilib aytganda, uch tilda fe’l konnotatsiyasi umumiy registr shkalasiga tayansa-da, uni amalga oshiruvchi vositalar farqlanadi. O‘zbek tilida affiksatsiya va yordamchi fe’l asosidagi analitik konstruksiyalar, rus tilida prefiksatsiya va stilistik sinonimiya, ingliz tilida esa phrasal/light-verb modellari yetakchi. Amaliy tavsiyalar: (1) tarjimada konnotativ profil alohida tekshirilsin; (2) darslarda fe’llar registr bo‘yicha juftliklarda berilsin; (3) izohli lug‘atlarda registr-belgilar tizimlashtirilsin. Kelgusida semantik prosodiyani korpus asosida tekshirish muhim [3], [4].

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati (References):

[1]. Leech G.N. Semantics. Harmondsworth, Penguin, 1974.

[2]. Allan K., Burridge K. Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon. New York, Oxford University Press, 1991.

[3]. Sinclair J. Corpus, Concordance, Collocation: Describing English Language. Oxford, Oxford University Press, 1991.

[4]. Partington A. “Utterly content in each other’s company”. Semantic prosody and semantic preference. International Journal of Corpus Linguistics. 2004, vol. 9, No. 1, p. 131–156.

[5]. Hunston S. Corpora in Applied Linguistics. Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

[6]. Bolinger D. The Phrasal Verb in English. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.

[7]. Huddleston R., Pullum G K. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

[8]. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование. М., “Флинта; Наука”, 2011.

[9]. Русская грамматика: в 2 т. Ред. Н.Ю.Шведова и др. Т. 1, М., “Наука”, 1980.

[10]. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildli, A.Madvaliyev tahriri ostida, Toshkent, “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi”, 2006–2008.
[11]. Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o‘zbek tili. Toshkent, “Universitet”, 2006.
[12]. Karimov S.A. O‘zbek tilining grammatik stilistikasi masalalari: ma’ruzalar matni. Samarqand, SamDU, 2012.
[13]. Hojiyev A. Fe’l. Toshkent, “Fan”, 1973.
[14]. Potts C. The Logic of Conventional Implicatures. Oxford: Oxford University Press, 2005.
[15]. Cruse D.A. Lexical Semantics. Cambridge, Cambridge University Press, 1986.

Karimova Xurshida Abdurashid qizi (Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti doktoranti; E-mail: botanichkahurshika@gmail.com)

HOZIRGI XITOY TILI QUYOSH ENERGETIKASI TERMINLARI HOSIL BO‘LISHIDA AFFIKSATSIYA USULINING O‘RNI

Annotatsiya. *Mazkur tadqiqot hozirgi xitoy tilida quyosh energetikasi terminlarining hosil bo‘lishida affiksatsiya usulining o‘rnini o‘rganishga bag‘ishlangan. Ishda affiksal so‘z yasalish jarayonining terminologik tizimdagi ahamiyati aniqlanadi. Xitoy tilida yarim affikslar va so‘z yasovchi suffikslar yordamida hosil qilingan terminlarning o‘ziga xos jihatlari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari soha terminologiyasini tizimlashtirish hamda xitoy tilshunosligida so‘z yasalish jarayonlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *quyosh energetikasi, xitoy tili so‘z yasash usullari, affiksatsiya usuli, prefiks, sufiks.*

Каримова Хуршида Абдурашидовна (Докторант Ташкентского государственного университета востоковедения; E-mail: botanichkahurshika@gmail.com)

АФФИКСАЦИЯ КАК СПОСОБ ОБРАЗОВАНИЯ ТЕРМИНОВ СОЛНЕЧНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. *Данное исследование посвящено изучению роли способа аффиксации в образовании терминов солнечной энергетики в современном китайском языке. В работе определяется значение аффиксального словообразования в терминологической системе. Рассматриваются особенности терминов, образованных с помощью полу-аффиксов и словообразовательных суффиксов в китайском языке. Результаты исследования способствуют систематизации терминологии данной области, а также более глубокому пониманию процессов словообразования в китайском языкознании.*

Ключевые слова: *солнечная энергия, методы словообразования в китайском языке, аффиксация, префикс, суффикс.*

Karimova Khurshida Abdurashid qizi (PhD student of Tashkent State University of Oriental Studies Tashkent, Republic of Uzbekistan; Email: botanichkahurshika@gmail.com)

AFFIXATION AS A WORD-FORMATION METHOD IN MODERN CHINESE SOLAR ENERGY TERMINOLOGY

Annotation. *This research is devoted to studying the role of affixation in the formation of solar energy terminology in modern Chinese. The study identifies the significance of affixal word formation within the terminological system. It examines the specific features of terms formed with the help of semi-affixes and derivational suffixes in the Chinese language. The results of the research contribute to the systematization of terminology in this field and to a deeper understanding of word-formation processes in Chinese linguistics.*

Keywords: *solar energy, Chinese word formation methods, affixation, prefix, suffix.*

Kirish. An’anaviy tarzda “so‘z yasalishi” deb mavjud bo‘lgan til birliklari asosida yangi so‘zlarning hosil qilinishiga aytiladi. Shunga asosan, so‘z yasalishi tilning lug‘aviy tarkibining turli usullar bilan boyitilishi sifatida tushuniladi [5;27-b.].

Grammatikaning tarkibiy qismi hisoblangan so‘z yasalishi grammatik qonuniyatlarga asoslangan holda yangi so‘z hosil qilish usullaridir. So‘z yasalishi til leksik fondini boyituvchi va rivojlantiruvchi eng asosiy yo‘llardan hisoblanadi [22].

Xitoy tilida so‘z yasash haqida I.Oshanin [10], A.Dragunov [7], N.Korotkov [11], V.Solntsev [13], A.Xamatova [14], V.Gorelov [8], O.Frolova [9], I.Klenin [12] kabi tilshunos olimlar o‘z tadqiqotlarida batafsil yoritganlar. Xususan, V.Gorelov xitoy tilida so‘z yasalishning leksik-semantik, leksik-morfologik, morfologik, morfologik-sintaktik, morfologik-fonetik, leksik-semantik usullarini hamda reduplikatsiya va kontraksiya hodisalarini ko‘rib chiqgan. O.Frolova esa so‘z yasalishining morfologik, sintaktik, fonetik va konversiya usullarini alohida ko‘rsatib o‘tgan.